

ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ОЛЕКСИ МИШАНИЧА

Постать будь-якого вченого відома нам передусім завдяки його науковим працям та ідеям, роботі над якими він присвятив своє життя. Олекса Васильович Мишанич не був винятком. Діяльність науковця була багатогранною, а погляди на літературний процес – широкими. Проте не менш важливою, хоча й не такою помітною, можна назвати його прикладну діяльність, або, за його ж словами, «роботу на чорному дворі науки». Йдеться про написання, упорядкування й редагування монографій, різних збірників, художніх творів. Очевидно, до цієї роботи його підштовхувало розуміння того, що будь-який вартісний текст має знайти свого читача і заради цього має бути популяризований, належним чином підготований до друку й виданий.

Про О. Мишанича як дослідника давньої української літератури вже захищена кандидатська дисертація в Харкові авторства Карини Романівни Вакуленко. Ця ж авторка опублікувала кілька статей на тему наукового доробку О. Мишанича. Деякі з них стосуються літератури Закарпаття, решта – давньої літератури, зокрема «Слова о полку Ігоревім» та Григорія Сковороди. На сьогодні маємо вже чималу бібліографію і спогади таких дослідників, як М. Жулинський, М. Корпанюк, І. Ісіченко, М. Сулима, О. Гаврош, М. Мушинка, Д. Латак, В. Пагиря, М. Трофимук, Л. Ушкалов, Дмитро і Сергій Федаки та інших. Немає жодного сумніву, що багатогранна діяльність закарпатського вченого буде належним чином висвітлена й оцінена в українській і європейській науці.

Метою нашого дослідження є передусім окреслити коло історико-літературних зацікавлень ученого, про що можуть багато розповісти упорядковані й підготовані ним до друку книжки. У межах однієї статті складно буде вмістити весь його доробок, зауважимо лише, що повна прижиттєва бібліографія О. Мишанича [Олекса 2003] має 362 позиції, ще кілька підготованих ним видань побачило світ вже після його смерті. Тому, на нашу думку, доцільно буде не претендувати на вичерпність, а підійти до справи з певною вибірковістю, більше уваги звертати на видавничі проекти, котрі стали помітними віхами в українському літературознавстві.

Осторонь довелось залишити його численні праці на тему «політичного» русинства як такі, що потребують окремого дослідження.

Певну кількість наукових збірників і праць учнів О. Мишанича також оминемо, бо його присутність у цих виданнях могла бути суто формальною. Незважаючи на це, є величезна кількість тем, до яких закарпатський учений був причетний і цікавився ними все своє життя.

Безперечно, найпершим і таким, що залишилося з ним на все життя, було зацікавлення літературою рідного Закарпаття. О. Мишанич повертався до цієї теми все своє життя, про що свідчить його бібліографія і зібрана ним бібліотека.

Тому не дивно, що першим видавничим проектом став надрукований у 1964 році скорочений варіант кандидатської дисертації О. Мишанича, що мав назву «Література Закарпаття XVII – XVIII століть» [Література 1964]. Маємо звернути увагу на невеличкий момент – відповідальним редактором книжки був Л.Є. Махновець – видатний вчений-медієвіст, багаторічний колега і старший товариш О. Мишанича. Постать Л. Махновця як науковця заслуговує на окреме дослідження, але в нашому випадку його ім'я свідчить про високий науковий рівень першої книжки молодого вченого. Кандидатську дисертацію на тему «З історії української літератури Закарпаття XVII–XVIII ст.» О. Мишанич захистив за два роки до того – у 1962 році в Києві. Науковим керівником роботи був М.К. Гудзій. У передмові до видання автор зауважує, що не претендує на вичерпність дослідження, бо припускає, що не весь матеріал йому вдалося зібрати й опрацювати. Ця невелика (трохи більше як 100 сторінок) книжка вирізняється своєю інформативністю, насиченістю фактами й джерелами. За змістом книжка складається з трьох розділів, які логічно доповнюють один одного. Перший розділ має назву «З культурного життя Закарпаття XVII–XVIII ст.» поділений на менші підрозділи – 1. Історичні умови; 2. Шкільна освіта; 3. Книгодрукування; 4. Культурні зв'язки з Україною і Росією. У кожному підрозділі розкривається певна тема, що, на думку автора, допомагає читачеві краще зрозуміти передумови літературного процесу на Закарпатті XVII–XVIII ст.

У другому розділі книжки мова йде про пам'ятки давнього письменства, причому, поперше, виокремлює поезію в окремий розділ, а по-друге, пропонує читачеві й власну, дещо спрощену періодизацію розвитку літератури Закарпаття, окреслює два періоди – перший, або «давній», що тривав до кінця XVI ст. й характеризувався використанням церковнослов'янської мови і «середній», що тривав аж до половини XIX ст. й послуговувався в літературі більше народною мовою. Власне, до пам'яток давнього закарпатського письменства вчений зараховує учительні або «толкові» євангелія, учительні збірники, полемічні твори. Окремо автор розповідає про ляльковий театр або вертеп, про літописні хроніки, що були поширеними на Закарпатті, про твори перекладної літератури. Докладніше О. Мишанич розповідає про закарпатських культур-

них діячів кінця XVIII – початку XIX ст. – історика Іоаннікія Базиловича, мовознавця Михайла Лучкая й філософа Василя Довговича.

Третій (і останній) розділ книжки присвячений віршовій літературі Закарпаття XVII–XVIII ст. Авторів вдалося відшукати чотирьох закарпатських представників силабічної поезії – Арсенія Коцака, Петра Лодія, Григорія Тарковича та Івана Ріпу. Вони були не лише поетами, а також переписувачами й укладачами співаників.

О. Мишанич принагідно і з жалем зазначає, що велика кількість поезій, віршів, написаних для співу, знайдених на Закарпатті так і залишилися анонімними. Очевидно, їх авторами могли бути сільські дяки, учителі, монастирські послушники, просто письменні селяни. Таких авторів О. Мишаничу вдалося ідентифікувати трохи більше двадцяти, їхні імена він наводить на сторінках своєї праці.

Важливим підсумком розглянутої книжки є те, що автор аргументовано вводить літературу Закарпаття XVII–XVIII ст. в загальноукраїнський контекст, хоча він зазначає, що вона мала свої специфічні особливості.

У другій половині 60-х років кількість тем, що входили до зацікавлень молодого вченого, помітно збільшилася. Основним на той час завданням у межах планової роботи в київському Інституті літератури для нього стало написання «Історії української літератури у 8-ми томах». Перший том цього видання, що вийшов у 1967 році, присвячений літературі XI – першої половини XVIII ст. [Історія 1967]. До авторського колективу цього тому входило четверо дослідників: Леонід Махновець, Володимир Крекотень, Вікторія Колосова й Олекса Мишанич, який написав 12 розділів до цього видання. Йому належать розділи про народну словесність (від давнини до XVIII ст.), про літописання, «Повчання» Володимира Мономаха дітям, про полемічну літературу, історично-мемуарну прозу, про декламації й діалоги, про шкільну драму. Очевидно, що робота над кандидатською дисертацією, а згодом і над 8-томною «Історією української літератури» визначила подальшу заглибленість вченого в давню українську літературу й фольклор, хоча, можна стверджувати, не було єдиним його зацікавленням.

До заслуг молодого вченого можемо віднести те, що він вже у середині 60-х років зацікавився літературою української діаспори, звідки здобув розуміння того, що український літературний процес не обмежений територією сучасної України, а виходить далеко за її межі. 1966-го року в четвертому номері журналу «Вітчизна» з'явилася стаття О. Мишанича «Гей, там, коло Дунаю...: Нотатки про літературне життя югославських українців» [Гей, там 1966, с. 183–191]. Передумовою до написання статті стало знайомство з двома письменниками з Нового Саду, які відвідали Україну в той час – Михайлом Ковачем і Миколою Кочішем. Яке велике враження справила на югославів стаття О. Мишанича, можемо прочитати в численних листах М. Ковача, які зберігаються в архіві вченого у Києві.

Очевидно, що вже тоді в О. Мишанича

з'явилася думка познайомити українського читача з творами югославських українців (або русинів). Про це свідчить його лист до М. Ковача від 25 травня 1966 року.

Зацікавлення літературою югославських українців переросло в дружбу, що тривала понад 30 років – в архіві вченого зберігається більше сотні листів від дописувачів з Югославії, з якими О. Мишанич підтримував зв'язок до початку 2000-х років.

У 1976 році побачив світ літературний збірник «Там, коло Дунаю...» [Там, коло 1976], до якого увійшли 22 оповідання сімох авторів з Воєводини – Михайла Ковача, Євгенія Кочіша, Володимира Бильні, Миколи Кочіша, Владо Костельника, Штефана Гудака, Дюри Латяка. Передмову до збірника написав О. Мишанич.

Поза тим О. Мишанич віддавав належне плановій роботі в інституті, зокрема того ж 1966-го року вийшли в світ п'ятий і шостий томи творів І.С. Нечуя-Левицького [Нечуй-Левицький 1966а; Нечуй-Левицький 1966б], де він був упорядником, працював над текстом і примітками до цього видання. Верстка цієї роботи зберігається в архіві вченого в київському Інституті літератури ім. Т.Г. Шевченка. 1972 року вийшло тритомне видання творів Степана Руданського [Руданський 1972], де О. Мишанич був упорядником і автором приміток першого тому. Того ж року вчений був задіяний (у співавторстві з Гончаруком Миколою Лавріновичем) у виданні першого тому з п'ятитомника А.Ю. Кримського [Кримський 1972] (теж як упорядник і автор приміток).

Того ж таки 1972 року в Україні відзначалося 250-річчя з дня народження Г. Сковороди. З цього приводу в Харкові була організована республіканська наукова конференція й виданий збірник наукових праць, у якому надруковані тези доповіді О. Мишанича «Народність творчості Г. Сковороди», де автор зміг поєднати два своїх наукових зацікавлення – фольклор і давню літературу. Можемо лише припускати, наскільки значним був інтерес вченого до постаті українського філософа, але 1976 року вийшла друком його монографія «Григорій Сковорода і усна народна творчість» [Григорій 1976], відповідальним редактором якої був Микола Єфремович Сиваченко, на той час – директор Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнології. Монографія має п'ять розділів, у кожному з яких автор розглядає певний аспект поставленої теми. Скажімо, у третьому розділі йдеться про народні приказки й прислів'я, суголосні афоризмам Г. Сковороди, а у четвертому – про народні пісні, подібні до поетичних творів філософа. Останній розділ книжки присвячений оповіданням, історіям і анекдотам, пов'язаними з постаттю Г. Сковороди. Другий розділ книжки містить всебічний огляд творчості філософа. Автор монографії порівняв деякі вислови Г. Сковороди з подібними висловами іншого мандрівного українського поета – Климентія Зіновієва – й дійшов висновку, що обидва автори дуже делікатно ставилися до народної обривності, намагалися не змінювати її на власний

розсуд, тому деякі фрази у їхніх творах дуже подібні. О. Мишанич зауважив, що джерелом приказок та прислів'їв у творчості Г. Сковороди була не лише народна творчість, а й сентенції античних та середньовічних авторів, популярних у середовищі студентів Києво-Могилянської академії, до яких належав і Г. Сковорода. Йдеться, зокрема, про збірник «Adagia» Еразма Роттердамського, що вперше вийшов у Парижі 1500 року й містив 800 зразків античних й середньовічних висловів. Остання редакція цього збірника вийшла 1536 року й містила понад 4000 зразків сентенцій, що належали 120 авторам. Ця книга використовувалася викладачами академії під час лекцій і Сковорода, поза сумнівом, знав про неї і звертався до неї. О. Мишанич зауважує, що збірник Еразма Роттердамського був не єдиним джерелом для філософа, який знав кілька мов і міг користуватися різними доступними йому джерелами, у тому числі й Біблією. Автор монографії говорить, що «афористичність, образність мови Сковороди настільки значна і багата, що у його творах не завжди вдається вловити різницю між народними образними висловлюваннями і авторськими афоризмами та сентенціями» [Григорій 1976, с. 97]. Можемо зауважити, що О. Мишанич дуже старанно розглянув творчий спадок Г. Сковороди у зв'язку з фольклором, велику увагу приділив різним його аспектам, що свідчить про неабияку обізнаність і заглибленість у поставлену тему.

Цього ж року вийшли друком два томи (шостий і сьомий) 50-томного видання творів Івана Франка [Франко 1976а; Франко 1976б] де О. Мишанич був задіяний як упорядник і автор коментарів. Це була планова робота, в котрій брали участь працівники Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка. У 1979 році за участю О. Мишанича вийшов 22-й том цього ж видання [Франко 1979], а також у видавництві «Карпати» у серії «Шкільна бібліотека» вийшли друком твори Марка Черемшини [Черемшина 1979], де вчений був упорядником і автором приміток. Цього ж року в Новому Саді, Югославія у видавництві «Руске слово» вийшла книжка «Закарпатски приповедки. Выбор прози сучасних писателюх у Українскей ССР» [Закарпатски 1979], де О. Мишанич був упорядником і автором довідок про авторів.

Невелика монографія про Г. Сковороду, про яку ми говорили, стала попередницею повнішого й ґрунтовнішого дослідження про зв'язки літератури й усної народної творчості. У другій половині 70-х років вчений готував до видання книжку «Українська література другої половини XVIII ст. і усна народна творчість», яка вийшла друком у 1980 році [Українська 1980], відповідальним редактором був М.Є. Сиваченко. Ця праця разом із попередньою монографією стали основою докторської дисертації Олексі Мишанича, захист якої відбувся через рік, у 1981-му. Книга складається з чотирьох розділів, кожен з яких, у свою чергу, розкриває частину поставленої теми – «Літературно-фольклорні зв'язки XVIII ст. та їх вивчення», «Поезія другої половини XVIII ст. і усна народна творчість», «Гумористично-

сатирична література другої половини XVIII ст. у її зв'язках з усною народною творчістю», «Історично-мемуарна проза та її народнопоетичні джерела». Книжка чітко структурована, що дуже полегшує читання й сприйняття праці вченого. Беззаперечною заслугою О. Мишанича у цій монографії є те, що він показав той ґрунт, на якому базувалася українська література другої половини XVIII ст., і розмежував декоративну й світоглядну роль фольклору в літературі. Про декоративну роль він пише: «такий підхід до проблеми не розкриває закономірностей глибинного впливу народної творчості на письменство, впливу не декоративного, а світоглядного, коли завдяки фольклору помітно демократизувався літературний процес. До кожного такого явища чи факту взаємозв'язку треба підходити конкретно, пояснювати його історично, бачити в ньому закономірний процес взаємодії двох типів словесного мистецтва» [Українська 1980, с. 21].

Цікавим є його висновок: «У другій половині XVIII ст. в надрах давньої літератури були вироблені майже всі основні художні форми і стилістичні засоби, на які могла спертися нова українська література в період свого становлення» [Українська 1980, с. 331–332].

Обов'язково згадаємо ще раз 50-томне видання творів Івана Франка, в якому О. Мишанич був задіяний як редактор, упорядник і автор приміток, коментарів та покажчиків. Наступний том, який упорядковував учений, мав порядковий номер 28 і вийшов у 1980 році, мав назву «Дослідження. Статті. Матеріали» [Франко 1980]. До нього увійшли різні наукові твори І. Франка – про усну народну творчість, про Т. Шевченка, С. Руданського, Г. Ібсена, М. Кропивницького, спогади М. Драгоманова та ін. Крім того, у додатки до тому увійшли матеріали з давньої української літератури – «Летопись Подгорецкого монастыря», «Мистерия страстей Христовых», «Червонорусские вирши XVIII в.», «К истории апокрифических сказаний», «Банкет духовный».

Наступного 1981-го року вийшов 34-й том з 50-томного видання творів Івана Франка, котрий упорядковували О. Мишанич із Ф. Погребенником [Франко 1981]. Обом ученим належать і коментарі до тому. До цього тому увійшли матеріали як з давньої, так і з нової літератури, а також із фольклору та журналістики – дослідження, статті й рецензії, надруковані І. Франком між 1902 і 1903 роками. У коментарі зазначено, що кілька статей надруковані вперше у перекладі з німецької мови. До тому увійшли також переклади з грецької та латинської мов, здійснені А. О. Білецьким.

У 1983 році вийшов 40-й том 50-томного зібрання творів І. Франка [Франко 1983], до котрого увійшла Франкова «Історія української літератури», окремим розділом – «Інші редакції та варіанти» – подаються три фрагменти цієї ж «Історії», записані синами письменника у 1912 році, у додатках подаються два екскурси – «Фотіїв Міріобіблон» та «Оглавление книгам и кто их писал», стосовно яких редактор зауважує, що вони не належать до вище-

наведеної Франкової «Історії української літератури». Редактором цього тому був О. Мишанич.

1986-го року вийшов 50-й том зібрання творів І. Франка у 50-ти томах, який повністю присвячений епістолярній спадщині письменника й містить 417 його листів з 1895 по 1916 рік [Франко 1986]. Кожен лист І. Франка супроводжується розгорнутим коментарем, а загальний об'єм коментаря цього тому складає 200 сторінок. О. Мишанич працював над цим томом як упорядник і автор коментаря у співтворстві з М.С. Грицютотою, Ф.П. Погребенником і О.О. Білявською.

Зауважимо, що праця над Зібранням творів у 50-ти томах І. Франка не була для О. Мишанича випадковою. Ще за навчання в Ужгородському університеті його дипломна робота була присвячена поемі І. Франка «Мойсей». А з 1963 по 2002 рік учений листувався зі львівським бібліографом і автором тритомного «Літопису життя і творчості Івана Франка» Мирославом Морозом. Листи М. Мороза (понад 130 одиниць) до О. Мишанича були надруковані в науковому збірнику «Ізборник» у 2018 р. [Ізборник 2018, с. 329–450].

1981 року вийшов друком збірник «Літературна спадщина Київської Русі і українська література XVI–XVIII ст.» [Літературна 1981], до якого увійшли статті як українських, так і російських науковців, зокрема В.І. Кречотня, В.Л. Микитася, Г.М. Моїсєєвої, В.П. Колосової, М.М. Сулими, Д.С. Наливайка, І.В. Іваньо та ін. Олекса Мишанич був відповідальним редактором цього збірника.

1982-го року у видавництві «Наукова думка» почали виходити томи «Бібліотеки української літератури». Всього до сьогодні вийшов 61 том. О. Мишанич входив до редакційної колегії цього видання, особисто редагував і упорядкував чотири томи – «Українська література XVIII ст.» (1983), «Марко Черемшина» (1987), «Українська література XVII ст.» (1987), «Українська література XIV – XVI ст.» (1988).

Трохи пізніше, в 1992 році, у серії «Пам'ятки давньої української літератури» за участі О. Мишанича було здійснене ще одне видання барокової літератури – «Українська поезія. Середина XVII ст.» [Українська 1992], упорядниками котрого були В.І. Кречотень та М.М. Сулима. Ця книга є продовженням видання 1978 року «Українська поезія: Кінець XVI – початок XVII ст.», яке через нечисленний тираж вже стало бібліографічною рідкістю.

1983-го року вченого запросили до редколегії ужгородського видання бібліотеки «Карпати» у однойменному видавництві. Знаковим став вихід у 1984 році антології творів закарпатських письменників, що мав назву «На Верховині» [На Верховині 1984], де О. Мишанич був упорядником, автором передмови, приміток і словника. У цій книжці було об'єднано понад 20 закарпатських письменників та поетів від XVI до 40-х років XX ст., до нього увійшло також чимало анонімів. Відкривається збірник анонімною «Піснею про Штефана-воеводу» й містить біля 20 анонімних творів. Окремі автори писали угорською та латинською мовами, пере-

клади їхніх віршів також увійшли до антології. Чи не вперше за 60 років на той час у Закарпатті були опубліковані вірші В. Гренджі-Донського й гуморески Марка Бараболі. Більшість авторів збірника також були маловідомим за межами вузького кола фахівців. Таким чином до закарпатської, а відтак і до української літератури було повернуто чимало забутих імен.

1989-го року у видавництві «Дніпро» побачив світ «Літопис руський» [Літопис 1989] – монументальне ілюстроване й коментоване видання, до складу якого увійшли три найдавніші давньоруські літописи – «Повість минулих літ», «Київський літопис» й «Галицько-Волинський літопис». Сучасною українською мовою твір переклав Леонід Махновець, відповідальним редактором видання був Олекса Мишанич. Зазначимо, що Л. Махновець працював над літописом більше ніж 35 років (з 1951 по 1988 рік), йому ж належить упорядкування родоводу руських князів, примітки й чотири покажчики до літопису. І перекладач, і відповідальний редактор максимально дбайливо поставилися до оригіналу літопису. Перекладач узяв за основу літопис за Іпатським списком, що має виразне староукраїнське походження, а в його основі «лежала жива мова русичів, нерідко навіть з діалектизмами» [Літопис 1989, XI]. У передмові він зазначає, що «не лише зміст, а й стиль (стилі) перекладу перекладачеві, власне, не належать. Це в усіх майже компонентах стиль (стилі) оригіналу» [Літопис 1989, XI]. На такому високому рівні в Україні цей літопис був виданий уперше. Значення цієї праці для української літератури й історії нині важко переоцінити.

Другим виданням з цієї серії й у цьому видавництві 1991-го року став «Літопис Самійла Величка» [Літопис 1991] у перекладі сучасною українською мовою Валерія Шевчука. Вперше в Україні було здійснено переклад двох томів цього козацького літопису. О. Мишанич став його відповідальним редактором.

Початок 90-х років відкрив перед ученим нові можливості. Був відкритий доступ до раніше закритих архівів і спецфондів, що посприяло появі забутих імен в українській літературі. О. Мишанич зацікавився цією темою й після наполегливої пошукової роботи, упорядкування й редагування побачили світ кілька книжок, які майже не публікувалися за радянської влади. Першою у видавництві «Дніпро» побачила світ книжка Катрі Гриневичевої «Шестикрилець. Шоломи в сонці» (1990) [Гриневичева 1990] – дві повісті, котрі видавалися востаннє у 20-х і 30-х роках. Наступною стала книжка Івана Ольбрахта «Микола Шугай, розбійник» [Ольбрахт 1990], котра цього ж року вийшла в Ужгороді у видавництві «Карпати». Цього ж року ним був упорядкований і виданий звотомник Осипа Маковей [Маковей 1990], а також збірник творів українських письменників Чехословаччини «Карпатська замана» [Карпатська 1990].

1991-го року за участі О. Мишанича було видано двотомник Спиридона Черкасенка (видавництво

«Дніпро») [Черкасенко 1991], твори Василя Гренджі-Донського (видавництво «Карпати») [Гренджа-Донський 1991] і повісті Наталени Королевої (видавництво «Дніпро») [Королева 1991]. Частково ці твори вдалося відшукати у спецфондах, частково – за кордоном.

1994-го року у видавництві «Обереги» за редакцією О. Мишанича побачив світ двотомник Г. Сковороди [Сковорода 1994]. Переклад було здійснено з давньоукраїнської (В. Шевчук) та з латинської (М. Кашуба) мов. Це видання зазнало справедливої критики, що стосувалася, насамперед, доволі вільного перекладу біблійних цитат В. Шевчуком, але воно стало помітною подією в українському книговидавництві, згодом було виправлене й перевидане.

1995-го року в ужгородському видавництві «Гражда» були видані твори першого президента Карпатської України Августина Волошина [Волошин 1995]. Книжку підготували до друку двоє фахівців – П. Чучка й О. Мишанич. Це було перше видання Волошина в Україні взагалі, раніше його твори не друкувалися.

Цього ж року у видавництві «Обереги» (Гарвардська бібліотека української літератури) вийшов шостий і останній том «Історії української літератури» М. Грушевського [Грушевський 1995], який логічно завершував собою шеститомне видання «Історії української літератури» М. Грушевського, що друкувалося у видавництві «Либідь» у 1993-96 роках. О. Мишанич був упорядником цього тому.

Доволі строкатою за змістом, але тематично цікавою вийшла остання книжка (збірник) О. Мишанича «3 минулих літ» [3 минулих 2004]. Вона вийшла в світ вже після смерті вченого, у 2004 р., у видавництві Соломії Павличко «Основи». До неї увійшли друковані й недруковані раніше праці, статті та рецензії з 60-х, 70-х, 80-х, 90-х і 2000-х років. Сам автор вирішив опублікувати тут праці, за котрі колись був звинувачений у антиісторизмі й українському буржуазному націоналізмі. Йдеться зокрема про рецензію на рукопис Леоніда Махновця «Григорій Сковорода: Симфонія «Труди і дні», котрий 1972-го року вийшов книжкою під назвою «Григорій Сковорода: Біографія». Л. Махновець через цю книжку залишився без роботи, а рецензент хоча й втримався на роботі, але позбувся посади. О. Мишанич зауважує, що то була всього лиш пересічна видавнича рецензія – такий документ зазвичай потрібен для того, щоб книжка була схвалена до друку. Друга рецензія, що увійшла до збірника, – на повість дніпропетровського письменника Володимира Заремби «Зажурена калина», що вийшла книжкою 1971-го року. Сам автор збірника «3 минулих літ» зазначає, що друкує цю рецензію вперше і що за неї його також звинувачували в буржуазному націоналізмі. Додамо від себе, що О. Мишанича тоді звинувачували анонімно, а сам текст цього звинувачення виявився звичайнісіньким плагіатом. Всі матеріали до цієї справи зберігаються в архіві вченого в Інституті літератури ім. Т.Г. Шевченка.

Другий розділ книжки складають переважно

рецензії на закарпатських та східнославацьких авторів, поміж якими перша рецензія О. Мишанича на книгу поезій Ю. Боршоша-Кум'ятського «Грай, трембіто!», що вийшла 1958-го року у видавництві «Радянський письменник». Рецензія ж була надрукована 1959 року в журналі «Вітчизна» у 4-му номері. За неї молодому тоді ще вченому добряче перепаало від тогочасних партійних ідеологів, які пильно вишукували в художньому слові поета «націоналізм», а молодому рецензенту закидали «необ'єктивність». Цю розгромну статтю О. Мишанич вирішив навести у своєму збірнику як зразок «дрімучої філологічної темноти й свідчення ідеологічного тиску на літературу». Книга «Крізь віки» є останньою з серії збірників праць (всього їх чотири) О. Мишанича, хоча її можна вважати першою, бо до неї увійшли найбільш ранні його твори.

Першим його прижиттєвим збірником, який вийшов 1996 р. у київському видавництві «Обереги», є книга «Крізь віки» [Крізь віки 1996]. Автор збірника не дотримувався певної хронологічної послідовності, й до книжки увійшли як твори 60-х років, так і значно пізнішого часу – з 1990-х. Більш ранні його твори це «Байки в українській літературі XVII–XVIII ст.» та «Сатира і гумор української прози XVI–XVIII ст.», надруковані 1964 й 1965 рр. відповідно. О. Мишанич був чи не першим українським ученим, який офіційно заговорив про забороненого до початку 90-х років Дмитра Чижевського і зробив огляд його праць із медієвістики. До збірника увійшла його доповідь, виголошена в березні 1994 року на науковій конференції «Дмитро Чижевський як історик давньої української літератури», присвяченій 100-річчю вченого. Загалом збірник майже цілком присвячений давній українській літературі й історії, а також ученим, які працювали в цій галузі, зокрема Іванові Франку й Володимирові Кречотню. Автор вирішив долучити до збірника статтю про відомого релігійного діяча середини ХХ ст. Йосифа Сліпого «Берестейська церковна унія у наукових дослідженнях патріарха й кардинала Йосифа Сліпого», котра як доповідь виголошувалася на наукових конференціях у Кракові й Львові у 1992 й 1995 роках відповідно. Всього до збірника увійшло 20 статей.

Наступний, третій збірник праць вченого – «На переломі» – вийшов 2002 року й містить 32 статті [На переломі 2002]. Перша частина книги присвячена переважно давній літературі, зокрема переяславським «Сковординівським читанням», постійним учасником яких з 1985 по 2001 рік був О. Мишанич. Є також дві статті про «Слово о полку Ігоревім». У збірнику надруковано вісім доповідей, які він виголосив на згаданій конференції у Переяславі. У другому розділі книжки йдеться про Закарпаття – його літературу й історію. У третій частині автор зібрав матеріали про відомих діячів науки й літератури – Порфирія Яременка, Федора Погребенника, Дмитра Чижевського, Марка Плісецького, Омеляна Прицака та Павла Чучку. Зазначимо, що П. Яременка, Ф. Погребенника, П. Чучку

й О. Прицака Олекса Мишанич знав особисто, чимало матеріалів (переважно листи) від цих учених зберігається в його архіві в Інституті літератури ім. Т.Г. Шевченка в Києві.

Одним із останніх видавничих проєктів О. Мишанича можна вважати книжку О. Прицака «Походження Русі» [Прицак 1997]. Перший том цієї праці американського вченого був виданий 1997 року видавництвом «Обереги» і Олекса Васильович був його відповідальним редактором. Книга є перекладом з англійськомовного видання 1981 року. Всього в цій серії було заплановано п'ять книг, але в Україні їх вийшло лише дві – другий том з'явився друком на початку 2004 року вже після смерті відповідального редактора [Прицак 2003]. На цьому українська серія книг про походження Русі О. Прицака зупинилася. Зазначимо, що цей проєкт був чи не найскладнішим у видавничому доробку О. Мишанича, оскільки О. Прицак вільно користувався староскандинавськими джерелами, що потребувало надзвичайної уваги й пильності від редактора тексту.

Ще одне видання, до якого був безпосередньо причетний О. Мишанич, побачило світ вже після його смерті – «Слово о полку Ігоревім» та його поетичні переклади й переспіви в українській літературі» [«Слово 2003». Вихід книжки був присвячений пам'яті Леоніда Махновця і так сталося, що вона вийшла до десятої річниці його смерті у харківському видавництві «Акта». Нині це одне з найповніших науково-популярних видань «Слова о полку Ігоревім». До нього увійшло 28 текстів перекладів і переспівів давньоруської пам'ятки, а також примітки, бібліографічні довідки й родовід руських

князів, які згадуються у «Слові», укладений Леонідом Махновцем. Передмова до книги складається з двох частин. Перша належить Леоніду Махновцеві й із незначними редакторськими правками перенесена сюди з видання «Слова» 1970 року, що вийшло у серії «Шкільна бібліотека» й містило дев'ять текстів перекладів пам'ятки та шість поезій на теми й мотиви «Слова». Друга частина передмови належить О. Мишаничу. Якщо в першій частині, написаній 1970-го року, упорядник зосереджується на давньоруському тексті та його художніх особливостях, то О. Мишанич робить огляд наукових праць, які з'явилися навколо «Слова о полку Ігоревім» і обидві частини доповнюють одна одну.

Останнім у біобібліографічному покажчику вченого за номером 362 стоїть видання «Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка. 1926–2001. Сторінки історії. 75» [Інститут 2003]. Фактично це – збірник науково-популярних есе сучасних авторів, які працювали або продовжують працювати в Інституті літератури на різних посадах. Кожне есе (всього їх 24) присвячене окремим відділам інституту та його працівникам зокрема. О. Мишанич був відповідальним редактором і упорядником цієї книжки.

Якщо підсумувати викладене, то можемо побачити, що протягом 40 років О. Мишаничем пророблена дуже велика видавнича робота. За його участю побачило світ більш ніж 80 видань – як наукових, так і художніх. Поміж ними – наукові монографії й збірники статей, багатотомні видання, художні твори з давньої літератури, літератури ХІХ й ХХ ст., перекладені твори вчених української діаспори й науково-популярні видання.

Література

1. Величко С. Літопис: у 2-х т.; пер. з кн. укр. мови В. Шевчук; чл. редкол. і відп. ред. О. Мишанич. Київ: Дніпро, 1991.
2. Волошин А. Твори; упоряд., передм., підготовка текстів та прим.: О. Мишанича, П. Чучки. Ужгород: Гражда, 1995. 447 с.
3. Волошин А.І. Вибрані твори; упоряд., вступ. ст. та приміт. О. Мишанича. Ужгород: Закарпаття, 2002. 528 с.
4. Гвоздик-Прицак Л. Економічна і політична візія Богдана Хмельницького та її реалізація в державі Військо Запорозьке; відп. ред. О. Мишанич. Київ: Обереги, 1999. 215 с.
5. Гей, там, коло Дунаю...: Нотатки про літературне життя югославських українців. *Вітчизна*, 1966. № 4.
6. Глібов Л. Твори: у 2 т. Т. 1: Байки. Поезії. Твори для дітей. Російська поезія; упоряд. і прим.: О. Мишанича, В. Смілянського, Н. Клименко. Київ: Наукова думка, 1974. 511 с.
7. Григорій Сковорода і усна народна творчість / О. Мишанич; АН УРСР, Ін-т л-ри ім. Т.Г. Шевченка; відп. ред. М.Є. Сиваченко. Київ: Наукова думка, 1976. 152 с.
8. Григорій Сковорода: нарис життя і творчості / О. Мишанич. Київ: Обереги, 1994. 45 с.
9. Гриневичева Катря. Шестикрилець. Шоломи в сонці: іст. повісті; упоряд. і приміт. О. Мишанича. Київ: Дніпро, 1990. 342 с.
10. Грушевський М. Історія української літератури: в 6 т. Т. 6. Кн. 1.; упоряд. О. Мишанич. Київ: Обереги, 1995. 708 с.
11. Гренджа-Донський В. Твори; упоряд., вступ. ст. та приміт. О.В. Мишанича; ред. І. Ребрик. Ужгород: Карпати, 1991. 605 с.
12. Європейське Відродження та українська література ХІV–ХVІІІ ст. / відп. ред. О. Мишанич. Київ: Наукова думка, 1993. 374 с.
13. З минулих літ: літературознав. ст. й дослідж. різних років / О. Мишанич; НАН України, Ін-т літ. ім. Т.Г. Шевченка. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. 392 с.
14. Загальноукраїнський контекст літератури Закарпаття: літ.-крит. студії / О. Мишанич. Ужгород: Гражда, 1996. 100 с.

15. Закарпатски приповедки: вибор прози сучасних писательох у Українській ССР / упоряд. і довідки про авторів О. Мишанич; пер. М. Ковач. Нови Сад: Руске Слово, 1979. 318 с.
16. Ізборник. Дослідження. Критика. Публікації. Київ, 2018.
17. Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України, 1926–2001: сторінки історії, 75 / відп. ред. та упоряд. О.В. Мишанич. Київ: Наукова думка, 2003. 589 с.
18. Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України: 1926–2001: сторінки історії, 75 / НАН України, Ін-т літ. ім. Т.Г. Шевченка; відп. ред. та упоряд. О. Мишанич. Київ: Наукова думка, 2003. 589 с.
19. Історія української літератури: у 2-х т. / чл. редкол. О. Мишанич. Київ: Наукова думка, 1987–1988.
20. Історія української літератури: у 8 т. Т. I: Давня література (XI – перша половина XVIII ст.) / В.П. Колосова, В.І. Кречетень Л.Є. Махновець. Київ: Наукова думка, 1967. 540 с.
21. Карпатська замана: Збірник творів українських письменників Чехословаччини. Київ: Радянський письменник, 1990. 383 с. Упоряд. О. Мишанич. Співавтори: Ковач Федір і Роман Михайло.
22. Королева Н. Предок: іст. повісті, легенди старокиївські; упоряд. і приміт. О. Мишанич. Київ: Дніпро, 1991. 670 с.
23. Кримський А.Ю. Твори: в 5 т. Т. 1; упоряд. і приміт. О. Мишанич, М. Гончарука. Київ: Наукова думка, 1972. 631 с.
24. Кризь віки: літ.-крит. та історіогр. ст. й дослідж. / О. Мишанич. Київ: Обереги, 1996. 352 с.
25. Лазорський М. Гетьман Кирило Розумовський. Hetman Kyrylo Rosumowskyj: роман-хроніка 18 віку; післямова О. Мишанич. Київ: Обереги, 2003. 656 с.
26. Література Закарпаття XVII–XVIII століть: іст.-літ. нарис / О. Мишанич; АН УРСР, Ін-т літ. ім. Т.Г. Шевченка; відп. ред. Л.Є. Махновець. Київ: Наукова думка, 1964. 116 с.
27. Літературна спадщина Київської Русі і українська література XVI–XVIII ст. / АН УРСР, Ін-т літ. ім. Т.Г. Шевченка; відп. ред. О. Мишанич. Київ: Наукова думка, 1981. 366 с.
28. Літопис руський (Іпатський літопис) / пер. з давньорус. Л. Махновця; відп. ред. О. Мишанич. Київ: Дніпро, 1989. XVI. 590 с.
29. Маковей О. Твори: в 2-х т.; упоряд. і приміт. О. Мишанич. Київ: Дніпро, 1990.
30. Маслюк В.П. Латиномовні поетики і риторики XVII – першої половини XVIII ст. та їх роль у розвитку теорії літератури на Україні; відп. ред. О. Мишанич. Київ: Наукова думка, 1983. 234 с.
31. На Верховині: зб. тв. письменників дорад. Закарпаття / упоряд., підгот. текстів, вступ. ст., приміт. та слов. О.В. Мишанич; худож. В.Ю. Скакандій. Ужгород: Карпати, 1984. 528 с.
32. На переломі. О. Мишанич. Київ: Основи, 2002. 440 с.
33. Нечуй-Левицький І. С. Зібрання творів: у 10-ти т. Т. 5; упоряд. і приміт. О. Мишанич. Київ: Наукова думка, 1966а. 456 с.
34. Нечуй-Левицький І. С. Зібрання творів: у 10-ти т. Т. 6; упоряд. і приміт. О. Мишанич. Київ: Наукова думка, 1966б. 468 с.
35. Олекса Васильович Мишанич. Біобібліографія до 70-річчя. Київ: Основи, 2003. 80 с.
36. Ольбрахт І. Микола Шугай, розбійник: роман; упоряд., вступ. ст. і прим. О. Мишанич. Ужгород: Карпати, 1990. 496 с.
37. Повернення: літ.-крит. ст. й нариси / О. Мишанич НАН України, Ін-т літ. ім. Т.Г. Шевченка. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Обереги, 1997. 332 с.
38. Прицак Л. Із досліджень про державу Богдана Хмельницького, 1648–1657 рр.: ст. і матеріали; відп. ред. О. Мишанич. Харків: Акта, 2003. 278 с.
39. Прицак Л. Основні міжнародні договори Богдана Хмельницького 1648–1657 рр.; НАН України; Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського; відп. ред. О. Мишанич. Харків: Акта, 2003. 493 с.
40. Прицак О. Походження Русі. Стародавні скандинавські джерела [крім ісландських саг]; відп. ред. О. Мишанич. Київ: Обереги, 1997. Т. 1. 1073 с.
41. Прицак О. Походження Русі. Стародавні скандинавські саги і стара Скандинавія / Відп. ред. О. Мишанич. Київ: Обереги, 2003. Т. 2. 1304 с.
42. Руданський С. Твори: в 3-х т. Т. 1; упоряд. і приміт. О. Мишанич. Київ: Наукова думка, 1972. 547 с.
43. Сковорода Г. Твори: в 2 т.; ред., упоряд. і приміт.: О. Мишанич, М. Кашуба, В. Шевчук. Київ: Обереги, 1994.
44. Слово о полку Ігоревім / упоряд. та приміт. О. Мишанич. Київ: Радянська школа, 1986. 310 с.
45. Слово о полку Ігоревім: давньорус. текст і ритміч. пер. / упоряд. та приміт. О. Мишанич; іл., макет та худож. оформл. В. Лопати. 2-ге вид. Київ: Радянська школа, 1989. 310 с.
46. «Слово о полку Ігоревім» та його поетичні переклади й переспіви в українській літературі / Ін-т літ. ім. Т.Г. Шевченка НАН України, Фундація Омеляна і Тетяна Антоновичів; підгот. О. Мишанич. Харків: Акта, 2003. 663 с.
47. Там, коло Дунаю...: збірник оповідань; передмова О. Мишанич. Ужгород: Карпати, 1976. 304 с.
48. Українка Леся. Зібрання творів: у 12 т. Т. 2: Поєми. Поетичні переклади; упоряд. і приміт. О. Мишанич; АН УРСР. Київ: Наукова думка, 1975. 366 с.
49. Українська література XVII ст.: синкретична писемність. Поєзія. Драматургія. Белетристика / відп.

ред. О. Мишанич. Київ: Наукова думка, 1987. 605 с.

50. Українська література XVI–XVIII ст. та інші слов'янські літератури / відп. ред. О. Мишанич. Київ: Наукова думка, 1984. 312 с.

51. Українська література другої половини XVIII ст. і усна народна творчість / О. Мишанич; відп. ред. М.Є. Сиваченко; АН УРСР, Ін-т літ. ім. Т.Г. Шевченка. Київ: Наукова думка, 1980. 342 с.

52. Українська поезія. Середина XVIII ст. / упоряд.: В.І. Кречотень, М.М. Сулима; відп. ред. О. Мишанич. Київ: Наукова думка, 1992. 680 с.

53. Українське літературне барокко: зб. наук. пр. / АН УРСР, Ін-т літ. імені Т.Г. Шевченка; відп. ред. О.В. Мишанич. Київ: Наукова думка, 1987. 302 с.

54. Франко І. Зібрання творів: у 50-ти т. Т. 22; упоряд. і приміт. О. Мишанича. Київ: Наукова думка, 1979. 520 с.

55. Франко І. Зібрання творів: у 50-ти т. Т. 28; упоряд. і приміт.: О. Мишанич [та ін.]. Київ: Наукова думка, 1980. 440 с.

56. Франко І. Зібрання творів: у 50-ти т. Т. 34; упоряд. та комент.: О. Мишанич, Ф. Погребенник. Київ: Наукова думка, 1981. 560 с.

57. Франко І. Зібрання творів: у 50-ти т. Т. 40; упоряд. та комент.: О. Мишанич, В. Колосова, В. Кречотень, М. Сулима. Київ: Наукова думка, 1983. 560 с.

58. Франко І. Зібрання творів: у 50-ти т. Т. 50; упоряд. та комент.: О. Мишанич, М. Грицюта, Ф. Погребенник. Київ: Наукова думка, 1986. 704 с.

59. Франко І. Зібрання творів: у 50-ти т. Т. 6; ред., упоряд. та комент.: О. Мишанич, Л. Кочубей, В. Кречотень. Київ: Наукова думка, 1976а. 567 с.

60. Франко І. Зібрання творів: у 50-ти т. Т. 7; упоряд. та комент.: О. Мишанич, Л. Кочубей, В. Кречотень. Київ: Наукова думка, 1976б. 592 с.

61. Черемшина М. Вибрані твори; упоряд., вступ. ст., приміт. О. Мишанича. Ужгород: Карпати, 1979. 240 с.

62. Черемшина М. Новели; Посвяти Василеві Стефанику; Ранні твори; Переклади; Літературно-критичні виступи. Спогади. Автобіографія; Листи; вступ. ст., упоряд. й приміт. О. Мишанича. Київ: Наукова думка, 1987. 444 с.

63. Черемшина М. Твори: в 2-х т.; упоряд. і приміт. О. Мишанича. Київ: Наукова думка, 1974.

64. Черемшина М. Твори; упоряд. й приміт. О. Мишанича. Київ: Наукова думка, 1987. 448 с.

65. Черкасенко С. Твори: в 2 т.; упоряд. і приміт. О. Мишанич. Київ: Дніпро, 1991.

66. Яременко П.К. Мелетій Смотрицький: життя і творчість; відп. ред. О. Мишанич. Київ: Наукова думка, 1986. 160 с.

Ярослав Мишанич,
кандидат філологічних наук,
старший науковий співробітник
відділу давньої української літератури
Інституту літератури ім.Т.Г. Шевченка НАН України